

Prorokův osobní příklad a jeho aplikace, část 1.

(Pláč Jeremiášův)

Izaiáš 40:1-2, Pláč 3:1-36

Martin Hýsek

23. prosince 2012

Při studiu Pláče jsem si uvědomil, že jednotlivé kapitoly mají vlastně v zásadě podobnou strukturu, ale každá z nich sděluje a vyjadřuje jiné důrazy. Jednotlivé básně začínají popisem bídy, pokračují apelem (různě dlouhým) k lidu Božím a následně konkrétně vedou k modlitbám. Každá kapitola vede samostatně k pokání, ale jako celek má své zvláštní poselství. V první kapitole je důraz kladen na bídny stav Církve a národa; v druhé jde o Boží soud. Tématem třetí kapitoly, kterou jsem však při studiu rozdělil na dvě části, je naděje. Pláč nebyl napsán proto, aby lid ztrápený soudem ještě více zdeptal, ale aby vedl Církev na správnou cestu. Jistě, nejdříve musela nastat konfrontace s realitou, a prorok tomu věnuje dvě kapitoly. Nicméně obrácení k Hospodinu a vzbuzení správné naděje je něco, co chtěl prorok vždy v lidu vzbudit.

Když není konfrontace s (duchovní i tělesnou) realitou, je zbytečné hovořit o naději a potěšovat. Ona konfrontace však není cílem sama o sobě. Je-li lidu dostatečně vysvětlena pravá situace a pochopí-li to, může a má přijít naděje. Jak čteme v Izaiáši: „*Potěšujte, potěšujte lidu mého, dí Bůh váš. Mluvte k srdci Jeruzaléma, a ohlašujte jemu, že se již doplnil čas uložený jeho, že jest odpuštěna nepravost jeho, a že vzal z ruky Hospodinovy dvojnásobně za všechny hříchy své.*“ (**Iz. 40:1-2**) Ano, v době psaní Pláče čas uložený zdaleka neuplynul a trest vyhnanství v Babyloně bude ještě dlouho trvat, ale je žádoucí, aby potěšení přišlo už dnes. Nemluvíme samozřejmě o potěšení hezkými, optimistickými, ale prázdnými slovy, ale o potěšení evangeliem o milosti Boží. (**Pl. 3:1-36**)

Na prvním místě se musíme ptát, kdo zde hovoří. Jistě, prorok Jeremiáš, ale mluví sám za sebe a popisuje vlastní zkušenost, nebo se stylizuje do role jednotlivce zasaženého Božím soudem skrze pád Jeruzaléma, podobně jako se v první kapitole se ztotožnil s Církví a psal některé pasáže jejím jménem (např. Pl. 1:12-22)? Nejspíše jde o obojí. Prorok hovoří sám o sobě, jak ho zasáhl vnitřně soud Boží nad Jeruzalémem (ač nebyl určen přímo jemu, byl podroben podobným utrpením a zasáhlo ho to stejně jako nevěrný lid), jak byl sám osobně ztrápen a podroben stejným bolestem. Bolest cítil částečně proto, že zažil to stejné, a částečně proto, že se přes všechnu neposlušnost lidu s Boží Církví stále ztotožňoval a velmi mu na ní záleželo. S židovskou Církví se Jeremiáš ovšem ztotožňoval ne proto, že by byla tak dobrá nebo že by v ní ještě zůstalo něco pěkného, ale proto, že si ji vyvolil sám Hospodin.

V úvodní části prorok popisuje svá trápení související s pádem Jeruzaléma a dává je Církvi

za příklad. Na svém příkladu chce zejména ukázat, jak správně reagovat. Popisuje, jak si nad Božím káráním Církve a Jeho metlou zoufal, ale zároveň lidu předkládá, jak nabyl opět důvěry v Hospodina, aby posilnil jeho víru a napomenul tak k pokání, spoléhání se a důvěře v Hospodina a Jeho milosrdenství. Jak píše Kalvín: 'Jeremiáš zde nevede při vlastního případu, ale ukazuje vlastnímu národu, jaká náprava pro ně je v takovém stavu beznaděje, aby měli bezprostřední východisko a útočiště v Pánu Bohu; aby na jedné straně zvážili své hříchy a na druhé pohlíželi k milosti Boží, aby mohli pěstovat naději, a oddat se modlitbě.'

Na začátku prorok říká, že je „*muž okoušející trápení od metly rozhněvání Božího*.“ Říká tím, že ví, o čem hovoří, ví, jakým zoufalstvím a trápením lid prochází. Lidé někdy ve své hlouposti nechtějí poslouchat rady i těch nejlepších a nejmoudřejších lidí s výmluvou, že to nezažili a neumí si to představit. Prorok takovým reakcím zde předchází a následně svá trápení mnoha způsoby demonstruje. Matthew Henry k tomuto popisu trápení píše: 'Pán Bůh se občas hněvá na své lidi; nemáme však při tom naříkat, jako by nás měl odseknout meč, ale jako když nás napravuje hůl. Je to pro Jeho lid jako metla hněvu, kázeň, která – ač v přítomnosti zarmucuje – bude v důsledku prospěšná.' V této části je, domnívám se, nejvhodnější výklad verše po verši.

Jeremiáš sám zakusil metlu Boží. Metla nebyla určena přímo jemu, ale Jeremiáš ji cítil. Byl v Jeruzalémě za dob obléhání, zažil hlad, viděl radující se nepřátele a pád chrámu a byl z toho zasažen a zničen stejně, jako ostatní Židé. Uvedení do tmy ve verši druhém značí rozrušení, trápení a pohromu (opakem je světlo, často znak prosperity a radosti, kterého se Jeremiášovi nedostávalo stejně jako lidu). Toto Boží kázeňské protivenství bylo bez přestání, neustálé, což ukazuje verši třetím. Trápení proroka vnitřně i zevnějšně opotřebovalo a vyčerpalo; zmínka o zlámaných kostech je samozřejmě metaforická, nikoliv doslovná, a jak píše Barnes, naznačuje akutní bolest. Ve verších 5-7 prorok hovoří o tom, že ho (spolu s lidem) Hospodin pevně ohradil, že sám nemohl uniknout bolestem soudu a v temnotě bolesti přebýval po dlouhou dobu, jako by byl dlouho mrtvý.

Osmý verš je poněkud zvláštní. Víme přeci, že Pán Bůh modlitby vyslýchá, proč tedy Jeremiáš píše, že Hospodin zacpává uši (nebo podle KJV, že modlitby nepouští dovnitř)? Jak vysvětluje Kalvín, prorok zde na prvním místě v této pasáži popisuje svou zkušenost, hrůzy a veliká trápení, kterým byl podroben. Pán Bůh ho dlouho nevyslýchá, což někdy skutečně dělá, aby více zkusil trpělivost a vytrvalost svého lidu, a učil jej více spoléhat a důvěřovat, a v tu chvíli to podle těla Jeremiášovi připadalo, jako by Pán Bůh neslyšel. Samozřejmě, jsou modlitby, které Pán nevyslýchá - „*Kdo odvrací ucho své, aby neslyšel zákona, i modlitba jeho jest ohavností*.“ (Př. 28:9) Ale modlitby svého lidu slyší vždy, i když někdy vyčkává s naplněním. Jak se píše v komentářích k Geneva Bible: 'Pro zbožné je velké pokušení a riziko, nevidí-li ovoce svých modliteb, že to způsobí, aby si mysleli, že nejsou slyšeni, což si však Pán Bůh používá proto, aby se modlili ještě častěji a usilovněji.' Prorok zde tedy hovoří o tom, že ve své těžké situaci a trápení neviděl výsledky svých

modliteb, že mu to podle těla připadalo, že Hospodin mlčí a zavírá uši k jeho modlitbám.

„*Ohradil mé cesty tesaným kamenem*“ - tesané kameny k sobě dobře pasují, mohou tvořit zeď, takže jsou neprostupné. Prorok píše, že v té době Izraelci nemohli učinit, co chtěli, bránila jim v tom Boží moc. „*Stezky mé zmátl*“ – svou Prozřetelností vedl Pán Bůh v oné době Židy tak, že vše, co zamýšleli, bylo obráceno proti nim. Učinil tak jako medvěd a lev (v. 10-11), což, jak píše Matthew Poole, značí, že využil každé příležitosti k potření. Verše 12-13 mohou být narážkou na střely a obléhání Chaldejců, ale každopádně v nich jde opět o to, že se Hospodin obrátil proti lidu jako nepřítel, o čemž jsme již četli dříve, a zasáhl je tvrdě a úplně, na nejcitlivějším místě, což pocítil i sám Jeremiáš. Vidíme tam také paralelu s trápeními Jobovými: „*Natáhl lučiště své, a vystavil mne za cíl střelám.*“ (Pl. 3:12) „*Obklíčili mne střelci jeho, rozřal ledví má beze vší lítosti, a vylil na zem žluč mou.*“ (Jb. 16:13) Jeremiáš se asi cítil podobně jako Job, když používá při líčení stejná slova.

„*Jsem v posměchu se vším lidem svým*“ - nejenže byl posmíván svým lidem v době, kdy prorokoval o zkáze, ale nyní je sám předmětem posměchu od pohanů se vším svým lidem. V jistém smyslu se dá tedy říci, že Jeremiáše zasáhl soud Církve ještě více než onen nevěrný lid samotný. To ho naplnilo velikou hořkostí. Šestnáctý verš odkazuje na situaci, kdy jsou do chleba přimíchány kamínky – jedení takového chleba způsobuje velkou bolest a zničení zubů. Tímto způsobem chce prorok znovu vyjádřit velké bolesti, kterými procházel.

Utrpení bylo tak velké a dlouhé, že si i sám Jeremiáš začal zoufat. Hospodin skrze soud nad Církví vzdálil od něho pokoj a dobro na tak dlouho, že skoro zapomněl na doby požehnání. Kalvín to parafrázuje slovy: „Kamkoliv okolo sebe se podívám, nenalézám pokoj, a nevidím žádnou naději.“ Dále vidíme, že dočasnou ztrátu naděje prorok vyznává i ve verši osmnáct. V této části není třeba hledat nějaké složité struktury textu. Prorok zde zkrátka vylévá své srdce, jak byl zasažen Božím soudem nad Církví, před kterým dlouho varoval, a vyznává, že ho bolest téměř přemohla. Vidíme, že ani ti nejlepší lidé nejsou uchráněni velmi těžkých dob a zkoušek, kdy už nevidí žádné východisko, kdy už víra téměř selhala. Ukazuje nám to také, jak těžký byl Boží soud nad Jeruzalémem, že i takový věrný člověk jako Jeremiáš si nad ním začal zoufat.

Když čteme tyto pasáže, musíme si však připomínat, že prorokův cíl těchto líčení svých bolestí je vlít novou naději Božím věrným, kteří si uvědomili v pravdě a úplnosti bídný stav církve, a to skrze poukázání na to, jak on sám našel útěchu a novou sílu. Když v trápení přemítal nad všemi bolestmi a soudy, připomněl si vzácné doktríny, kterým vždy věřil, a našel v nich přes všechnu hořkost a bolest novou sílu a potěšení. „*A přivodě sobě to ku paměti, (naději mám), že veliké jest milosrdenství Hospodinovo, když jsme do konce nevyhynuli. Nepřestávajíť zajisté slitování jeho, ale nová jsou každého jitra; převeliká jest pravda tvá.*“ Tyto verše jsou centrem kapitoly, a i knihy samotné. Připomněl si takto starou pravdu, kterou vyjádřil například prorok

Ezechiel: „Zdaliž jakou líbost mám, když umírá bezbožný? dí Panovník Hospodin. Zdali ne raději když se odvrací od cest svých, aby živ byl?“ (Ez. 18:23). Konečný záměr tvrdých trestů bylo stejně nakonec pokání. Ano, Pán Bůh trestal hříchy, aby naplnil spravedlnost, ale nechtěl s trestaným lidem definitivně skoncovat. Chtěl, aby se skrze onen soud probral, učinil pokání a spolehl se tak opět na Jeho milosrdenství.

Slova „*když jsme do konce nevyhynuli*“ se dají vztáhnout též na ona milosrdenství, takže by verš zněl nějak podobně jako: „*Veliké jest milosrdenství Hospodinovo, nikdy (do konce) nevyhyne.*“ Kalvín i jiní si myslí, že je to vhodnější překlad vzhledem ke kontextu dalšího verše: „*Nepřestávajíť zajisté slitování jeho, ale nová jsou každého jitra.*“ Milosrdenství Páně nikdy nevyhyne, nepřestává slitování, obnovuje se každého dne. Prorok si tímto připomíná, že může za takových těžkých a bezprecedentních okolností stále spoléhat na milost Boží, protože se stále obnovuje a nikdy nezhyne. Je to skutečně převeliká pravda, pravda evangelia, a jak mnoho se o tom dá kázat a mluvit! Druhá část verše dvacátého třetího je v KJV přeložena jako „*great is Thy faithfulness*“ tedy veliká je Tvá věrnost. Boží milosrdenství k nám nespočívá na ničem, co je v nás, na naší dobrotě či něčem pěkném a dobrém v nás, ale na Boží věrnosti. To, že Pán Bůh už nikdy nesešle na svět potopu není kvůli tomu, že by se popotopní lidstvo polepšilo, ale protože to On sám slíbil.

Naděje spočívá v Hospodinu, pokud je naším podílem (jak zvláštním způsobem se to vztahovalo na Levítu Jeremiáše!). Prorok si v soužení připomněl, že Hospodin je jeho. Podíl je něco, co má člověk obdržet, např. v dědictví. Musíme vždy usilovat a toužit, ať se nám dá Hospodin sám. Pán Bůh sám má být na prvním místě naším cílem a odměnou. Ten, jehož dílem je Hospodin, může vždy spoléhat na Jeho milost. V této části (verše 21-25) obecně prorok tedy poukazuje na vzácné doktríny o Božím charakteru, zejména trpělivosti a milosrdenství, že v nich může a má lid a církve najít potěchu.

Následuje doktrinální a aplikační část. Prorok svoje zkušenosti z trápení a útěchy, které našel v připomínání si starých pravd, zobecňuje a předkládá Církvi související aplikace a doktríny (samozřejmě, zobecňovat své zkušenosti nemůže jen tak někdo, ale Duchem svatým inspirovaný prorok ano). První doktrína a aplikace je velmi jednoduchá a vyplývá z předchozích veršů. Pán Bůh je dobrý - ať už tedy procházíme čímkoliv, jakýmkoliv trápením a dokonce Božím soudem, máme očekávat a spoléhat na Něj samotného, a to tiše, pokorně a trpělivě. Nic, co činí, nám nemá být ke škodě, i když jeho soud někdy tvrdý a bolestivý. Zároveň nás to učí nevzpouzet se vůči kázni Páně a být vytrvalí na modlitbách. To je obsah veršů 25-26.

Druhá doktrína se týká užitečnosti Božího přísného jednání zejména pro mladé lidi a děti (verše 27-30). Jhem může být myšleno buď jho přikázání a povinností, která krotí člověka (zejména přikázání Boží, ale i lidská, rodičovská), nebo jho soužení, kázně a trestání, což asi o něco více odpovídá kontextu, ale vzhledem k tomu, že to spolu souvisí a dost dobře nelze oddělit trestající

kázeň od přikázání, je vhodné při výkladu prolnout oba významy, jak ostatně také dělá většina komentátorů. Takové jho učí trpělivosti, vyhání rebelské sklony, krotí pýchu, brání reptání. Člověk, jenž nosí jho od mládí, bude i ve velikém pokoření stále trpělivě očekávat na Hospodinovu spásu, jak ukazuje verš dvacet osm. Ten, kdo při káznění dá svá ústa do prachu, jim brání reptat proti Pánu. Takové jho učí zdržovat se unáhlených a tvrdých soudů a neuvážených slov proti Pána Bohu. Učí to také se nemstít, přesně podle slov Pána Ježíše (**Mt. 5:39**) a spoléhat na pomstu a zastání Páně (**Řím. 12:9**). Prorok tuto užitečnost kázně zmiňuje zejména proto, aby lid pochopil, že nakonec i ta hrůza, kterou prožil, může posloužit k dobrému, bude-li na ni správně reagovat v pokorném pokání; to byl její účel a nemají na ni proto reptat. Také zde učí mladé lidi, aby nereptali vůči svým otcům, že na ně přivedli zkázu, aby vůči nim nežili v hořkosti, ale spolehli se na to, že „*milujícím Boha všechny věci napomáhají k dobrému, totiž těm, kteříž podle uložení jeho povolání jsou.*“ (Řím. 8:28) Daniel si za své zajetí v Babylóně nemohl, ale Pán Bůh si ono jho nakonec použil k mnohému dobrému a k jeho zbudování a vzdělání ve víře.

Třetí doktrína se týká samotného Hospodina a předchází možnému špatnému pochopení předchozích líčení. V první a druhé kapitole a ostatně i na počátku našeho textu se mnoho mluví o tom, jak Pán Bůh sám učinil a zapříčinil všechno zlo a trápení, které na ně přišlo, aby lid skrze vylíčení soudu pochopil ohavnost svého hříchu. Církev si proto mohla začít myslet, že tvrdé jednání je něco, v čem si Pán Bůh libuje, a mohla být pozapomenuta doktrína o Boží dobrotivosti a věrnosti. Tomu prorok předchází; zároveň tím také podporuje a posiluje předchozí body. Jedna doktrína Písma podpírá a posiluje druhou.

Soud nad vyvolenými neznamena automaticky zavržení. Pán Bůh odstupuje od svého lidu a zarmucuje ho, ale vždy tak činí, aby se lid napravil a On se nad Církví opět smiloval. Z popela soudu opět probudí aspoň některé a začne vzdělávat své dílo, jak jsme byli již mnohokrát svědky v historii. Soudy a trápení nečiní pro své potěšení, nevyžívá se v tom. Otec nikdy netrestá syna holí s potěšením z jeho bolesti, ale činí tak s výhledem na budoucí dobro, a nikdy také netrestá bezdůvodně, jenom proto, že syn už prostě dlouho nepocítil metlu. Pán Bůh vždy svých trestů užívá spravedlivě a v příhodný čas. Další vyučování Ducha Svatého spočívá ve zdůraznění, že použije-li si Hospodin ke svým soudům jako nástroj jiné lidi, nebude zároveň tolerovat, když ve své bezbožnosti tito překročí dané meze. On si nelibuje v žádné nepravosti, krutosti či nespravedlnosti hříšných lidí, a i když si tyto věci ve svém čase svou Prozřetelností třeba použil ke svým účelům, nenechá to bez potrestání – to je výklad veršů 34-36, jak ho podává i Matthew Henry. Dříve prorok vedl lid i k prosbám zlořečení za všechno zlo, co nepřátelé učinili; zde Církev povzbuzuje, že žádná taková nepravost a překročení pravomocí nebudou nepotrestány.

Na závěr si opět shrneme celý oddíl. Na úvod Jeremiáš popisuje, jak ho osobně zasáhly bídy a soud Boží nad Církví a národem, že téměř ztratil naději. Popisuje to však proto, aby na svém

příkladu ukázal lidu, v čem najít novou naději – v opětovném připomínání si nekonečného Božího milosrdenství a dobroty. Následně Duch svatý skrze to všechno vyučuje lid aby (1.) trpělivě očekával na Boží smilování a pomoc, (2.) pochopil užitečnost někdy tvrdého a přísného Božího jednání už od mládí, které vede k odolnosti, pokoře a vytrvalosti, a dusí pýchu, rebelii a reptání, načež (3.) připomíná lidu doktríny o charakteru Pána Boha, že při tom všem, co ve svém hněvu učinil, zůstává dobrotivý a spravedlivý, nemá zalíbení v trápení své Církve a netoleruje nespravedlnosti. Kéž nám Pán vloží i toto Jeremiášovo vyučování skrze svého Ducha do našich srdcí a zapečetí je tam ke své slávě a nám k duchovnímu vzdělání. Amen.